

ELIZABET GILBERT

Prevela Ljiljana Petrović Vesković

alnari
PUBLISHING

Beograd, 2010.

UVODNA BELEŠKA

PRE NEKOLIKO GODINA OBJAVILA sam knjigu *Jedi, moli, voli*, u kojoj sam opisala putovanje na koje sam se, potpuno sama i totalno razočarana, otisnula nakon izuzetno mučnog razvoda. Dok sam je pisala, imala sam trideset pet godina, a sama knjiga je po svom sadržaju značajno odstupala od moje ranije spisateljske tematike. Pre nego što sam objavila knjigu *Jedi, moli, voli*, u književnim krugovima bila sam poznata (ako uopšte mogu da upotrebim tu reč) kao žena koja je pisala prevashodno za muškarce i o muškarcima. Godinama sam radila kao novinar za izrazito muške magazine kao što su *GQ* i *Spin*, pišući članke u kojima sam istraživala muškost iz svih mogućih uglova. Shodno tome, glavni junaci moje prve tri knjige (nezavisno od žanra) bili su *supermačo* likovi: kauboji, lovci na jastoge i krupnu divljač, kamiondžije i žilavi šumski ljudi...

U to vreme često su mi govorili da pišem kao muškarac. Da budem iskrena, i dalje ne kapiram šta znači „pisati kao muškarac“, ali verujem da su takve opaske predstavljale svojevrsan kompliment. Bar sam ih ja tako shvatala. Štaviše, dok sam pisala jedan prilog za *GQ*, otišla sam tako daleko da sam punih nedelju dana pokušavala da izigram muškarca. Skratila sam kosu, spljoštila grudi, nabila u džep kondom napunjen ptičjim semenom i nabacila veštačku bradicu ispod donje usne – sve u nastojanju da pojmim mušku prirodu. Ovde takođe treba napomenuti da se ta opsednutost muškim rodnom proširila i na moj privatni život, a to mi je često donosilo komplikacije.

Tačnije, *uvek* mi je donosilo komplikacije.

Oscilirajući između svojih romantičnih veza i profesionalnih opsesija, postala sam toliko preokupirana muškim temama da uopšte nisam razmišljala o *ženskoj* prirodi, a pogotovo ne o *vlastitoj* ženstvenosti. Zahvaljujući tome, i zahvaljujući ravnodušnosti prema ličnom blagostanju, nikad nisam uspela da istinski spoznam sebe, što je na kraju dovelo do toga da, kada sam negde oko tridesete pokleknula pred žestokim naletom depresije, uopšte nisam mogla da shvatim ili artikulišem stvari koje su mi se dešavale. Doživela sam totalni krah koji je prvo zahvatio moje telo, potom moj brak i na kraju, tokom jednog neopisivo groznog perioda, čak i moj um. Moja upućenost u muške teme ovog puta nije mogla da mi pruži ni trunku utehe. Da bih se izvukla iz te emocionalne zbrke, morala sam da se otisnem putem samospoznaje, bauljajući kroz neprozirnu tminu. Razvedena, slomljena i sama, ostavila sam sve za sobom i krenula na jednogodišnje introspektivno putovanje, sa čvrstom namerom da proučim svoju prirodu jednako pomno kao što sam nekada proučavala nedokučivi lik američkog kaubojca.

Onda sam napisala knjigu o tome, zato što sam pisac.

A pošto život ponekad ume da poprimi stvarno čudne i neočekivane obrte, ta knjiga je postala megabestseler internacionalnih razmera, a meni je – nakon što sam punu deceniju provela pišući isključivo o muškarcima i o muževnosti – bila prikačena etiketa autorke koja piše za žene. Ako ćemo pravo, moram priznati da ne mogu da shvatim šta znači „pisati za žene“, ali mogu da se kladim da takve opaske *svakako* ne treba shvatiti kao kompliment.

U svakom slučaju, ljudi me sada neprestano zapitkuju da li sam, pišući knjigu *Jedi, moli voli*, mogla da pretpostavim šta će uslediti. Zanima ih da li sam mogla da naslutim kakvu će prašinu ona podići. Nisam. Ni u ludilu nisam mogla da predvidim ili isplaniram tako fantastičnu reakciju. Mogla sam samo da priželjkujem da će mi publika oprostiti što sam se otisnula u pisanje memoara. Istini za volju, moja publika se u to vreme sastojala od puke šačice čitalaca, ali oni su mi bili verni do kraja, i oduvek su gajili neverovatnu naklonost prema odvažnoj mladoj dami koja je pisala žestoke priče o muževnim muškarcima što rade muževne stvari. Uopšte nisam očekivala da bi takvi čitaoci mogli da pronađu užitak u emocionalno nabijenom štivu pisanom u prvom licu, koje govori o razvedenoj ženi u potrazi za duševnim i

duhovnim isceljenjem, ali sam se, uprkos tome, nadala da će poklonici mog dela biti dovoljno velikodušni da shvate da sam, vođena dubokim ličnim razlozima, *moralna* da napišem tu knjigu i da će je, stoga, nekako progutati, kako bismo svi zajedno mogli dalje.

Međutim, stvari su ispale sasvim drugačije.

(Ovde moram nešto da razjasnim: knjiga koju držite u rukama takođe ne predstavlja žestoku priču o muževnim muškarcima koji se bave muževnim stvarima. Nemojte posle da kažete da niste bili upozoreni!)

U poslednje vreme često se suočavam i sa pitanjem da li mi je, i na koji način, knjiga *Jedi, moli, voli* promenila život. To pitanje je vrlo opsežno i na njega je veoma teško odgovoriti. Zato ću upotrebiti jednu analogiju iz mog detinjstva. Jednom prilikom, kada sam bila mala, roditelji su me odveli u Američki prirodnjački muzej u Njujorku. Dok smo stajali u „Okeanskoj dvorani“, moj otac je oduševljeno upirao prstom ka tavanici, pokazujući na maketu velikog plavog kita koji nam je, u prirodnoj veličini, visio nad glavom. Moj tata je, naravno, pokušavao da me impresionira gargantuovskim razmerama tog stvorenja, ali ja uopšte nisam mogla da vidim kita. Stajala sam ispod morskog giganta, zureći pravo u njega, ali uopšte nisam mogla da shvatim njegovu veličinu. Moj um naprosto nije imao mehanizme kojima bi pojmi nešto tako ogromno. Videla sam samo džinovsku plavu tavanicu i zadivljenost na licima ostalih posmatrača (tu se, očigledno, dešavalo nešto *strašno* uzbudljivo!), ali uopšte nisam mogla da shvatim da je to što mi je visilo iznad glave bio ogroman plavi kit.

Slično se osećam i danas kada razmišljam o knjizi *Jedi, moli, voli*. Ta knjiga me je dovela do tačke kada više nisam mogla zdravorazumski da sagledam njene dimenzije, tako da sam na kraju digla ruke i preusmerila pažnju na druge stvari. Bavljenje baštovanstvom značajno mi je pomoglo. Verujte mi, skidanje puževa golaća sa stabljika paradajza predstavlja ubedljivo najbolji metod za održavanje ispravne perspektive.

Kad smo već kod toga, fenomen mog književnog uspeha doveo me je u ozbiljnu zabunu, i naterao me da se zapitam da li ću ikada više moći da pišem opušteno i nepretenciozno. Ne bih želela da glumim lažnu skromnost i da se pretvaram kako čeznem za onim danima kada sam bila anonimna, ali u prošlosti sam uvek pisala uverena da će moje knjige čitati veoma uzak krug ljudi. Naravno, ta spoznaja je u većini slučajeva

bila prilično obeshrabrujuća, ali je s druge strane bila i utešna – ako se kojim slučajem desi da žestoko podbacim, to neće videti mnogo ljudi. Moja dilema sada poprima akademske razmere. Naprasno dobijam milione čitalaca koji nestrpljivo iščekuju moj sledeći projekat. Zaboga, šta čovek treba da uradi da bi napisao knjigu koja će zadovoljiti očekivanja milionske publike? Nisam želela da otvoreno podilazim tuđim očekivanjima, ali isto tako nisam želela ni da bezočno okrenem leđa toj novoj strastvenoj čitalačkoj publici – koju su sada pretežno sačinjavale pripadnice ženskog pola – nakon svega što smo zajedno preturili preko glave.

Iako nisam imala ni najblažu predstavu u kom pravcu treba da se otisnem, smogla sam snage da nastavim dalje. U roku od godinu dana napisala sam kompletnu prvu verziju ove knjige – na nekih pet stotina stranica – ali sam odmah shvatila da tu nešto ne štima. Knjiga je čudno zvučala. Govorila je glasom koji nije pripadao meni. Nije pripadao nikome. Taj glas je zvučao izvitopereno i izobličeno, kao da je dolazio iz megafona. Spakovala sam rukopis u fioku, sa čvrstom namerom da ga nikad više ne pogledam, i vratila se u svoj vrt kako bih se posvetila smislenijim aktivnostima kao što su okopavanje, čeprkanje i intelektualno preživljanje.

Uprkos tome, moram napomenuti da čak ni u tom periodu kada nisam mogla da pojmem kako treba da pišem, ili bar kako da pišem *prirodno*, nisam zapala u istinsku *krizu*. U svim drugim pogledima život mi je bio stvarno lep, i bila sam dovoljno razborita da shvatim kako treba da budem zahvalna zbog uspeha koje sam ostvarila na ličnom i profesionalnom planu i da ne treba dopustiti da ta dilema zaseni moju novostečenu sreću. Ali moja dilema je i dalje postojala. Čak sam počela da se pitam da li sam tom knjigom možda zapečatila spisateljsku karijeru. Naravno, ako mi je i bilo zacrtano da se više ne bavim pisanjem, to sigurno nije bila najgora sudbina koja je mogla da me zadesi, ali i dalje nisam mogla da dokučim da li je u pitanju bilo to ili nešto drugo. Sve što mogu da kažem jeste da sam provela još mnogo sati na parceli sa paradajzom pre nego što sam uspela da donekle raščlanim i razbistrim stvari. Na kraju sam pronašla izvesnu utehu u spoznaji da nisam mogla – i da i dalje *ne mogu* – napisati knjigu koja će da zadovolji milionski auditorijum. Da je svesno i promišljeno napišem. Istina glasi da zaista

ne umem da pišem bestselere po narudžbini, koji će čitalačku publiku baciti na kolena. Da zaista znam da pišem bestselere po narudžbini, budete uvereni, to bih radila još od samog početka, i to bi mi učinilo život mnogo lakšim i prijatnijim. Ali kada su u pitanju autori poput mene, stvari ne funkcionišu na takav način. Mi pišemo samo one knjige koje treba da napišemo, ili koje možemo da napišemo, a kada to obavimo, preostaje nam samo da ih pustimo niz vetar i da priznamo da njihova dalja sudbina više nije naša stvar.

I tako se na kraju ispostavilo da je, usled brojnih i krajnje ličnih razloga, knjiga koju je *trebalo* da napišem bila upravo *ova* knjiga – još jedno memoarsko delo (sa dodatnim društvenoistorijskim poglavljljima!) koje govori o mojim nastojanjima da sklopim mir sa komplikovanom institucijom braka. Nijednog časa nisam posumnjala da sam odabrala pravu temu. Problem je bio naprosto u tome što neko vreme nisam mogla da pronađem pravi glas. Na kraju sam otkrila da mogu pisati samo ako, makar u svojoj mašti, drastično ograničim broj ljudi *kojima se obraćam*. I tako sam krenula iz početka, pišući sasvim novu i drugačiju verziju. Ovog puta nisam pisala za milionsku publiku, već za odabranu skupinu od tačno dvadeset sedam čitalaca. Da budem još preciznija, pisala sam za Mod, Kerol, Ketrin, En, Darsi, Deboru, Suzan, Sofi, Kri, Ket, Ebi, Lindu, Bernadet, Džen, Džejnu, Šeril, Raju, Ajvu, Eriku, Nišel, Sendi, Eni, Patrišu, Taru, Loru, Saru i Margaret.

Tih dvadeset sedam čitateljki sačinjavaju moj mali ali kritički značajan krug prijateljica, rođaka i komšinica. Žene iz tog kruga pripadaju različitim generacijama. Neke su tek zakoračile u treću deceniju, a neke su pregurale devedesetu. Jedna od njih je moja baka, a druga je moja pastorka. Jedna je moja najstarija, a druga je moja najnovija prijateljica. Jedna je sveže udata, a njih nekoliko iz dubine duše priželjkuju da krenu njenim stopama. Nekolicina je nedavno ušla u nove brakove. Jedna je neizrecivo zahvalna što nikad nije došla u iskušenje da stane na ludi kamen, dok je druga upravo okončala desetogodišnju vezu sa drugom ženom. Sedam od njih su majke, dve su trudnice (u trenutku dok ovo pišem), dok ostale (iz različitih razloga i sa krajnje različitim emocijama povodom toga) nemaju decu. Neke su domaćice, a neke žene od karijere. Neke od njih – blagoslovene bile! – uspele su da se ostvare na *oba* polja. Neke imaju belu, a neke tamnu kožu. Dve su rođene na

Elizabeth Gilbert

Srednjem istoku, a jedna u Skandinaviji. Dve su Australijanke, jedna je Južnoamerikanka, a jedna je Kejdžunka*. Tri su duboko religiozne, pet je potpuno nezainteresovano za teološke teme, dok su ostale negde između, u stanju delimične duhovne zbunjenosti. Neke su tokom godina uspele da sklope svojevrsni privatni pakt sa bogom. Sve do jedne imaju natprosečan smisao za humor i sve su, u ovoj ili onoj etapi svog života, doživele gubitak koji im je slomio srce.

Tokom dugog niza godina sedela sam sa svakom od tih dragih duša ispijajući bezbroj šolja čaja i čašica alkohola, revnosno diskutujući o temama kao što su brak, intimnost, seksualnost, razvod, vernost, porodica, odgovornost, autonomija. Ova knjiga je sazdana na temeljima tih razgovora. Dok sam stapala sve te različite stranice u ovu jedinstvenu priču, često sam zaticala sebe kako glasno razgovaram sa svim tim prijateljicama, rođakama i komšinicama, ponekad odgovarajući na pitanja koja su sezala decenijama unazad, a ponekad načinjući sasvim nove teme. Ova knjiga nikad ne bi ugledala svetlost dana bez doprinosa i uticaja tih dvadeset sedam izvanrednih žena koje su me beskrajno zadržile prisustvom u mom životu. Uvek je bilo izuzetno poučno i utešno u njihovom društvu.

Elizabeth Gilbert
Nju Džerzi, 2009.

---

* Etnička zajednica francuskog porekla čiji su se preci doselili u Luizijanu iz oblasti koje danas pripadaju Kanadi. (Prim. prev.)

PRVO POGLAVLJE

BRAK I PROPRATNA IZNENAĐENJA

Brak je prijateljstvo koje je policija priznala.
– ROBERT LUIS STIVENSON

JEDNOG POZNOG POPODNEVA U leto 2006. godine obrela sam se u malom selu u severnom Vijetnamu. Sedela sam pored čađavog ognjišta, sa skupinom žena čiji jezik nisam govorila, postavljajući im razna pitanja o braku.

Nekoliko meseci putovala sam po jugoistočnoj Aziji sa muškarcem koji je uskoro trebalo da postane moj muž. Naš odnos bio je takav da sam muškarca mogla predstavljati kao svog „verenika“, ali taj izraz je u nama pobuđivao popriličnu nelagodnost, pa smo oboje zazirali da to činimo. Zapravo, oboje smo zazirali od svega što je na bilo koji način povezano sa idejom braka. Brak se uopšte nije uklapao u naše želje i planove, ali providenje nam je pomrsilo konce i nateralo nas da se otisnemo u nasumično lutanje po Vijetnamu, Tajlandu, Laosu, Kambodži i Indoneziji dok smo grozničavo – pa čak i očajnički – pokušavali da smislimo način kako da se što pre vratimo u Ameriku i da se venčamo.

Muškarac koga ovde pominjem već dve godine bio je moj ljubavnik i životni saputnik. To je jedan izuzetno prijatan i dobrotiv gospodar iz Brazila, sedamnaest godina od mene stariji, koga ću na ovim

stranicama zvati Felipe. Felipea sam srela nekoliko godina ranije – na jednom od pređašnjih putovanja koje je, za razliku od ovog, bilo potpuno *isplanirano* – u vreme kada sam se otisnula na svoju belosvetsku odiseju radi isceljenja svoga slomljenoga srca. Negde pred kraj te avanture upoznala sam Felipea koji je već godinama živeo mirnim povučeni životom na Baliju, gde je pokušavao da isceli rane na vlastitoj duši. Ono što je usledilo može se opisati isprva kao uzajamna privlačnost, potom kao lagano udvaranje, i na kraju – na obostrano čuđenje i zadivljenost – kao ljubav.

Na osnovu upravo izloženih činjenica može se zaključiti da naš otpor prema braku nije imao nikakve veze sa odsustvom ljubavi. Sasvim suprotno, naš odnos je bio sazdan na bezrezervnoj ljubavi i usrdnim obećanjima da ćemo zauvek ostati zajedno. Felipe i ja smo se još u ranom stadijumu naše romanse zakleli jedno drugom na večnu vernost, a ta zakletva bila je izrečena u krajnoj privatnosti, u četiri oka. Oboje smo bili brodolomnici iz propalih brakova i preko glave smo preturili veoma teške razvode. Pređašnja iskustva su bila tako mučna da nas je čak i sama pomisao na *zakonski* brak, sa *bilo kim*, pa čak i sa nekim tako finim i pažljivim osobama poput nas – ispunjavala čistim užasom.

Naravno, razvod gotovo po pravilu predstavlja prilično loše iskustvo (Rebeka Vest je jednom izjavila kako „razvod u većini slučajeva predstavlja jednako ushitan i koristan čin kao lomljenje dragocenog porcelanskog servisa“), a naši razvodi nisu odstupali od tog obrasca. Na velikoj kosmičkoj lestvici razvoda (gde broj jedan označava prijateljski razlaz, a broj deset nešto što bi se moglo uporediti sa čistom bračnom egzekucijom) moj razvod je otprilike zasluživao ocenu 7,5. Iako nije okončana fatalnim posledicama kao što su ubistvo ili samoubistvo, moja brakorazvodna parnica se odlikovala najgorim mogućim scenariom koji mogu da izvedu dva *inače pristojna i fino vaspitana* ljudska bića. I što je bilo najgore od svega, sam proces se otegao na više od dve godine.

Što se tiče Felipea, njegov prvi brak (sa jednom inteligentnom i uspešnom Australijankom) okončao se gotovo punu deceniju pre našeg sudbinskog susreta na Baliju. Felipeova brakorazvodna parnica protekla je prilično graciozno, ali je činjenica da je izgubio suprugu (baš kao i dom, stalni kontakt sa decom i skoro dve decenije životne istorije

koja je bila direktno povezana sa tim brakom) njegovu dušu ispunila dubokom tugom, sa naročitim naglaskom na kajanju, izolaciji i ekonomskoj neizvesnosti.

Zahvaljujući takvim iskustvima, oboje smo završili sa stanjenim novčanica i poharanim dušama, što nas je učinilo krajnje podozrivim prema radostima svete bračne zajednice. Poput svih ljudi koji su nekada hodili turobnom dolinom razvoda, Felipe i ja smo iz prve ruke spoznali uznemirujuću istinu da svaka intimna veza nosi ozbiljan rizik i da ispod njene ljupke površine klija seme totalne katastrofe. Takođe smo naučili da je brak kolo u koje se mnogo lakše ulazi nego što se iz njega izlazi. Ako svoju vezu ne zapečate zakonom, nevenčani ljubavnici mogu lako da se iskobeljaju iz nje kada stvari krenu naopako. Ali ako ste svoju vezu ozvaničili pred zakonom, i ako nakon toga pokušate da uteknete od propale ljubavi, nužno ćete shvatiti da značajan deo vašeg bračnog sporazuma pripada državi, i da je ponekad potrebno mnogo vremena da bi se država smilovala da vam podari izlaznu vizu. Lako vam se može desiti da mesecima, pa čak i godinama, ostanete ulovljeni u bračnoj vezi, u kojoj je ljubav totalno zamrla i koja je počela da podseća na zapaljenu zgradu. Na zapaljenu zgradu u kojoj vi, drage moje, dreždite u podrumu, lisicama vezane za radijator, bez šanse da se oslobodite i izjurite napolje, dok oblaci dima kuljaju oko vas i dok vam zapaljene grede pucketaju nad glavom...

Oprostite što pitam, ali deluje li vam brak *i dalje* kao ohrabrujuća opcija?

Žao mi je što vas opterećujem tako neprijatnim mislima, ja samo pokušavam da objasnim zašto smo Felipe i ja još na samom početku naše ljubavne priče sklopili taj neobični pakt. Mi smo se jedno drugom iz dubine duše zakleli da se nikada – ama baš nikada, ni u kakvim okolnostima – nećemo venčati. Čak smo obećali da nikada nećemo ujediniti svoje finansije ili imovinu kako bismo izbegli potencijalnu noćnu moru ako kojim slučajem dođe do toga da ponovo moramo deliti eksplozivni supružnički arsenal sačinjen od zajedničkih hipoteka, tapija, nekretnina, bankovnih računa, kuhinjskih uređaja i omiljenih knjiga. Pošto smo položili taj utešni i ohrabrujući zavet, nastavili smo lagano da utvrđujemo svoju brižljivo pregrađenu zajednicu, ispunjeni osećanjem istinskog mira i olakšanja. Baš kao što bračni zavet drugim parovima pomaže da se osećaju bezbedno, nama je zavet da se *nikada*

ne venčamo pružao osećaj emocionalne sigurnosti koji nam je bio neophodan da bismo se ponovo okušali u ljubavi. Pogodba koju smo sklopili – svesno lišena svih zakonskih formalnosti – u našem slučaju imala je čudesno oslobađajuće dejstvo. Činilo nam se kao da smo otkrili Severozapadni prolaz za Savršenu intimnost – nešto što, kako kaže Gabriel Garsija Marques, „podseća na ljubav, ali je oslobođeno problema koje ljubav obično nameće“.

Naša veza se razvijala u tom pravcu sve do proleća 2006. godine. Bavili smo se svojim poslovima, gradeći delikatno razdvojen zajednički život i prepuštajući se nesputanom vanbračnom zadovoljstvu. Lako se moglo desiti da tako nastavimo da živimo sve do kraja bajke da se u naše živote nije umešao jedan zastrašujuće nedoličan spoljašnji faktor.

Faktor koji je poznat pod imenom Američko ministarstvo za unutrašnju bezbednost.

Problem je bio u tome što Felipe i ja, uprkos brojnim zajedničkim osobinama i blagoslovima, nismo delili isto državljanstvo. On je bio Brazilac sa australijskim pasošem. U vreme kad smo se upoznali pretežno je živio u Indoneziji. Ja sam bila Amerikanka koja je, ako se izuzmu sporadična putovanja, najveći deo života provela na istočnoj obali Sjedinjenih Država. Nijedno od nas isprva nije moglo da nasluti probleme koje bi mogla da podstakne naša kosmopolitska romansa, mada je, gledajući unazad, trebalo da predvidimo da to neće proći bez izvesnih komplikacija. Kao što kaže stara poslovice: „Riba i ptica se stvarno mogu zaljubiti jedno u drugo, ali gde će živeti?“ Po našem uverenju, mi smo taj problem mogli lako da rešimo zahvaljujući činjenici da smo oboje bili iskusni putnici – ja sam bila ptica koja je umela da roni, a Felipe je bio riba koja je umela da leti – tako da smo, bar tokom te prve zajedničke godine, suštinski živeli negde između. Ronili smo i leteli preko okeana i kontinenta da bismo bili zajedno.

Srećnim sticajem okolnosti, naše profesije su nam omogućavale da živimo takvim stilom. Ja sam, kao pisac, mogla da nosim svoj posao sa sobom, a Felipe je, kao uvoznik nakita i dragog kamenja koje je prodavao u Sjedinjenim Državama, ionako stalno bio na putu. Trebalo je samo da uskladimo svoje rute. Ja sam letela za Bali, on je dolazio u

Ameriku. Ponekad smo se, krenuvši sa različitih strana sveta, sretali u Brazilu, a potom bismo zakazali naredni sastanak u Sidneju. Kada sam prihvatila posao vanrednog predavača na Državnom univerzitetu Tenesija, proveli smo nekoliko čudnih meseci u oronuloj staroj hotelskoj sobi u Noksvilu. (Uzgred, od srca preporučujem tu mogućnost svakome ko želi da proveri koliko mu novi partner odgovara.)

Živeli smo u *staccato* ritmu, najčešće zajedno, ali n prestano u pokretu, kao ljudi koji se nalaze u nekom uvrnutom internacionalnom programu zaštite svedoka. Iako su stvari na privatnom nivou savršeno štimale, naša veza je predstavljala neprestani logistički izazov koji je, usled silnih međunarodnih avionskih putovanja, bio i opako skup. Osim toga, takva romansa imala je i svoju psihološku cenu. Pri svakom novom susretu, Felipe i ja morali smo iznova da se upoznajemo. Dok bih stajala na aerodromskom terminalu nervozno iščekujući njegov dolazak, pitala sam se *da li ću ga uopšte prepoznati. I da li će on prepoznati mene*. Međutim, nakon tih prvih grozničavih godinu dana, oboje smo počeli da čeznemo za nečim stabilnijim. Felipe je napravio prvi značajan iskorak u tom pravcu kada se odrekao svog skromnog, ali beskrajno ljupkog, doma na Baliju, i preselio se u sićušnu kuću koju sam iznajmila na periferiji Filadelfije. Iako odbacivanje rajskog Balijsa u zamenu za život u predgrađu Filija deluje kao čudan izbor, Felipe se zaklinjao da mu je odavno dozlogrdio život u tropskom pojasu. Žalio se da mu je život na Baliju bio previše lak i ušuškan. Svaki dan predstavljao je užasno dosadnu repliku prethodnog dana. Tvrdio je da je već dugo priželjkivao da utekne odatle, još pre nego što smo se upoznali. Iako čovek koji nikad nije živeo u raju teško može da shvati da bi neko pozeleo da utekne sa takvog mesta (priznajem da je ta ideja *i meni* delovala luckasto), shvatila sam da je Felipea nakon toliko godina provedenih na Baliju stvarno počeo da opterećuje taj idilični ambijent. Nikada neću zaboraviti jedno od poslednjih očaravajućih večeri koje smo zajedno proveli u njegovoj kućici. Sedeli smo napolju, bosonogi i zapahnuti toplim novembarskih vazduhom, pijući vino i zureći u sazvježda koja su treperila nad pirinčanim poljima. Dok je mirisni lahor šuštao kroz krošnje palmi i dok su slabašni zvuci obredne muzike iz udaljenog hrama podrhtavali u vazduhu, Felipe se zagledao u mene,

uzdahnuo i procedio umornim monotonim glasom, „Dosta mi je ovog usranog mesta. Jedva čekam da se vratim u Fili.“

I tako smo zbrisali sa Balijsa i preselili se u Filadelfiju, grad bratskih rupčaga.* Istini za volju, oboje smo voleli taj kraj. Moja sestra, čija je blizina oduvek predstavljala jedan od životnih faktora moje sreće, živela je sa svojom porodicom nedaleko odatle, tako da sam imala osećaj da sam se obrela na prisnom i poznatom mestu. Štaviše, nakon tolikih godina koje smo Felipe i ja proveli na putu, boraveći u dalekim i egzotičnim krajevima sveta, oboma nam je prijalo što smo mogli da se nastanimo u Americi – zemlji koja je, uprkos svim svojim nedostacima, oboma i dalje bila dovoljno *zanimljiva*. Bili smo ushićeni mogućnošću da svijemo svoje zajedničko gnezdo na tom užurbanom, multikulturalnom, dinamičnom, izluđujuće kontradiktornom, kreativno izazovnom i fundamentalno živom mestu.

U Filadelfiji smo zasnovali svoj glavni štab kako bismo se, sa ohrabrujućim početnim uspehom, prepustili prvim istinskim seansama zajedničkog života. On je prodavao nakit, a ja sam se posvetila spisateljskim projektima koji su zahtevali da budem na jednom mestu i da se bavim istraživačkim radom. On je spremao hranu, a ja sam vodila računa o travnjaku. Na smenu smo čistili kuću, tako revnosno da u par navrata umalo nismo zapalili usisivač. Dobro smo se slagali, saučestvujući u domaćim poslovima i obavezama. Bili smo ambiciozni, produktivni i puni optimizma. Život je bio uistinu bajan.

Međutim, takvi intervali stabilnosti i spokoja nikad nisu mogli dugo da potraju. Usled viznih ograničenja, Felipe je zakonski mogao da provede najviše tri meseca u Americi, a onda je morao da spakuje kofere i da privremeno zbríše u neku drugu zemlju. I tako se on na svaka tri meseca ukrcavao u avion i odlazio, a ja sam ostajala sama sa svojim knjigama i svojim komšijama. Potom bi, nakon nekoliko nedelja, Felipe obnovio svoju tromesečnu vizu i vraćao se u Sjedinjene Države, pa smo iznova započinjali svoj zajednički život. Oboje smo i dalje bili izuzetno podozrivi prema bilo kakvom dugoročnijem aranžmanu, tako da su nam te tromesečne etape zajedništva delovale kao savršena opcija: bila je to maksimalna doza planiranja budućnosti koju su dvoje

---

* Aluzija na ime grada; naziv Filadelfija je grčkog porekla i znači 'grad bratske ljubavi'. (Prim. prev.)

prestravljenih bračnih brodolomnika mogli da priušte, a da se pri tom ne osećaju ugroženo. Ponekad sam, kada su mi profesionalne obaveze dopuštale, napuštala Sjedinjene Države i nalazila se sa Felipeom u zemljama u kojima je čekao na obnavljanje vize.

Jednom prilikom, kada smo se zajedno vraćali sa prekookeanskog poslovnog putovanja i kada smo se zbog jeftinijeg prevoza i povezanih letova prizemljili na međunarodni aerodrom Fort Vort u Dalasu, krenula sam ka punktu imigracione kontrole, spokojno se probijajući kroz red u kome su stajali moji američki sunarodnici. Kada sam prošla kroz punkt, zastala sam sa strane kako bih sačekala Felipea koji je stajao u dugoj koloni rezervisanoj za strane državljane. Posmatrala sam kako se moj izabranik zaustavlja pred službenikom imigracionog odseka i kako ovaj uzima njegov australijski pasoš, debeo kao Biblija, pomno proučavajući svaku stranicu, svaki pečat i svaki hologram. Službenici obično nisu bili baš toliko revnosni, i to je bilo dovoljno da me obuzme nervoza. Proces je trajao neobično dugo. Napeto sam čekala da Felipe prođe kroz punkt, nadajući se da ću uskoro začuti zvuk koji ukazuje na uspešan prelazak granice: onaj potmul i teški udarac masivnog pečata, koji je strancima omogućavao da kroče u zemlju. Ali taj detalj ovog puta je izostao.

Umesto da dohvati pečat, službenik imigracionog odseka se latio svog telefona i okrenuo neki broj. Nepuni minut kasnije, muškarac u uniformi Ministarstva za unutrašnju bezbednost prišao je punktu i odveo mog voljenog.

Uniformisani muškarci su punih šest sati ispitivali Felipea na aerodromu Fort Vort, a ja sam punih šest sati, bez dopuštenja da ga vidim ili da postavljam bilo kakva pitanja, sedela u čekaonici odseka za unutrašnju bezbednost, u depresivnoj prostoriji obasjanoj neonskom svetlošću, po kojoj su se vrzmali usplahireni ljudi sa svih strana sveta, sa licima zgrčanim od strepnje, poput mog. Nisam imala ni najblažu predstavu šta se dešavalo sa Felipeom, niti šta su ljudi iz unutrašnje bezbednosti hteli od njega. Znala sam da moj dragi nije prekršio zakon, ali to nije predstavljalo naročitu utehu. To se dešavalo u poznim godinama predsedničke administracije Džordža V. Buša, tako da istorijske prilike

uopšte nisu išle u prilog strancima koji bi se našli na meti sumnjičavih državnih činovnika. Pokušavala sam da odagnam strepnju ponavljajući molitvu Julijane od Noriča, čuvene mističarke iz četrnaestog veka („Sve će biti dobro, i sve će biti dobro, i šta god da se desi sve će se dobro svršiti“), ali nisam verovala ni u jednu jedinu reč. Ništa nije bilo dobro. I ništa se na tom mestu nije moglo dobro svršiti.

S vremena na vreme skakala sam sa svoje plastične stolice, pokušavajući da izvučem dodatne informacije od službenika koji je sedeo iza sigurnosnog stakla, ali on je uporno ignorisao moje molbe, odgovarajući mi istom monotonom rečenicom: „Gospođice, vaš dečko je trenutno na saslušanju. Bićete obavešteni čim dobijem detaljnije informacije.“

Dok sam stajala pred šalterom, činilo mi se da u čitavom engleskom jeziku nije bilo jasnijeg izraza od reči *dečko*. Prezir sa kojim je tip iza stakla procedio tu reč ukazivao je da državna administracija uopšte nije bila impresionirana mojom romansom. Zašto bi, za ime božje, jedan vladin službenik uopšte davao informacije o *dečku*? Iz dubine duše želela sam da razjasnim stvari, da mu kažem: „Čoveče, taj muškarac koga ste odveli na saslušanje znači mi više nego što ti čak možeš i da sanjaš“, ali sam, čak i u tom stanju krajnje konfuzije i očajanja, sumnjala da bi to bilo od neke koristi. Štaviše, strahovala sam da bi, ako nastavim da navaljujem, to moglo da ima još gore posledice po Felipea, tako da sam na kraju ustuknula skrhana bespomoćnošću. Tek mnogo kasnije shvatila sam da je možda trebalo da se obratim advokatu. Ali tog dana kod sebe nisam imala mobilni telefon, a ni u ludilu nisam htela da napustim čekaonicu. Osim toga, nisam poznavala nijednog advokata iz Dalasa, a i da jesam, teško da bih uspeła da ga dobijem, jer je bila nedelja.

A onda je, nakon punih šest sati, jedan od službenika konačno izašao napolje i poveo me kroz lavirint hodnika, kroz jazbinu tajnih birokratskih odaja, do male kancelarije sa prigušenim osvetljenjem, kancelarije u kojoj je Felipe sedeo pred službenikom unutrašnje bezbednosti koji ga je satima saslušavao. Obojica su delovali smoždeno, ali je samo jedan od njih bio *moj* – moj muškarac, ljubav mog života, čovek čiju sam dušu čitala kao otvorenu knjigu. Kad sam ga ugledala tako očajnog i smoždennog, nešto me je steglo u grudima. Želela sam da ga dodirnem, ali znala sam da to nije dozvoljeno, tako da sam naprosto zastala pored stola.

Felipe se umorno osmehnuo i rekao: „Draga, čini mi se da nam je život postao još uzbudljiviji.“

Pre nego što sam stigla da odgovorim, službenik koji je sedeo preko puta njega preuzeo je kontrolu nad situacijom i udelio mi dugo iščekivano objašnjenje.

„Gospodo“, rekao je, „pozvali smo vas ovde kako bismo vas obavestili da će vašem dečku ubuduće biti uskraćen pristup u Sjedinjene Države. Biće zadržan u pritvoru sve dok ga ne ukrcamo na avion koji će ga vratiti u Australiju pošto je njihov državljanin, nakon čega mu više neće biti dozvoljeno da dolazi u Ameriku.“

Moja prva reakcija bila je čisto fizička – tog momenta iščezla mi je sva krv iz organizma. Počelo je da mi tutnja u glavi i da mi se muti pred očima. Ali to je potrajalo samo par trenutaka. Tada sam se trgnula i krenula u akciju. Na brzinu sam analizirala tu iznenadnu turobnu krizu u kojoj smo se obrela. Još mnogo pre nego što smo se upoznali, Felipe je obavljao poslove u Sjedinjenim Državama. Dolazio je nekoliko puta godišnje u kratke posete, uvezio drago kamenje i nakit iz Brazila i Indonezije, i potom ih plasirao na američko tržište. Amerika je oduvek srdačno dočekivala međunarodne biznismene poput njega, jer su oni u zemlju donosili novac i robu doprinoseći daljem razvoju trgovine. Felipe je takođe imao korist od toga što je poslova u Americi. Njegova (sada odrasla) deca pohađala su najbolje privatne škole u Australiji zahvaljujući prihodima koje je on decenijama zarađivao u Americi. Amerika je predstavljala središte njegove profesionalne karijere. Iako (sve donedavno) nikada nije *živeo* u Sjedinjenim Državama, njegov inventar i njegove društvene veze nalazili su se upravo tu. Ako mu bude uskraćena mogućnost da dolazi u Ameriku, to bi moglo da bude pogubno za njegovo poslovanje. A da ne pominjemo činjenicu da sam ja živela u Sjedinjenim Državama i da je Felipe žarko želeo da bude sa mnom i da sam ja – zbog svoje porodice i posla – logično želela da mi baza bude u Americi. Povrh svega, Felipe je u međuvremenu postao deo moje porodice. Svi su ga prihvatili raširenih ruku – i moji roditelji, i moja sestra, i moji prijatelji, čitav moj svet. Kako ćemo živeti zajedno ako on bude zauvek progнан iz Amerike? Šta, zaboga, da radimo?! (*Gde ćemo ti i ja sviti postelju svoju?* kažu stihovi tužne ljubavne pesme indijanskog

plemena Vintu. *Na magličastim rubovima praskozorja? Gde ćemo ti i ja sviti postelju svoju?*)

„Na osnovu čega ste doneli odluku da ga deportujete?“, upitala sam službenika unutrašnje bezbednosti trudeći se da zvučim autoritativno.

„Strogo govoreći, gospođo, ovde se ne radi o klasičnoj deportaciji.“ Za razliku od mene, službenik se uopšte nije morao *truditi* da zvuči autoritativno. „Odlučili smo da mu uskratimo pristup u Sjedinjene Države jer smo primetili da je tokom poslednjih godinu dana prečesto posećivao Ameriku. Tačno je da nikad nije prekoračio vizna ograničenja, ali se na osnovu tako učestalih dolazaka i odlazaka stiče utisak da je praktično živeo sa vama u Filadelfiji, napuštajući zemlju na svaka tri meseca, da bi potom obnovio vizu i vratio se nazad.“

Nisam znala šta da odgovorim, jer je to bilo upravo ono što smo Felipe i ja radili.

„Da li je to zločin?“, upitala sam.

„Ne baš.“

„*Ne baš?* Jeste ili nije?“

„Ne, gospođo, to nije zločin. Da jeste, bio bi uhapšen. Međutim, imajte u vidu da tromesečna viza koju vlada Sjedinjenih Država dodeljuje državljanima prijateljskih zemalja ne podrazumeva beskonačan niz uzastopnih poseta.“

„Ali mi to nismo znali“, rekla sam.

„Znate, gospodine“, spremno se ubacio Felipe, „jedan imigracioni službenik iz Njujorka svojevremeno nam je rekao da mogu da posećujem Sjedinjene Države kad god poželim, pod uslovom da ne prekoračim rok od devedeset dana.“

„Ne znam od koga ste to čuli, ali to nema veze sa istinom.“

Te neumoljive reči podsetile su me na Felipeovo upozorenje koje se ticalo međunarodnih putovanja i graničnih prelaza: „Nikad ne smeš previše da se opustiš, mila. Treba da imaš u vidu da bilo kog dana, iz bilo kog razloga, bilo koji službenik pogranične kontrole na svetu može zaključiti da nisi poželjna u njegovoj zemlji.“

„Šta biste vi uradili da ste u našoj situaciji?“, odvažno sam upitala.

To je tehnika koju već godinama primenjujem kada dospem u ćorsokak sa nezainteresovanim činovnicima i apatičnim birokratama. Takva formulacija navodi osobu u čijoj se milosti nalazite da na trenutak